

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

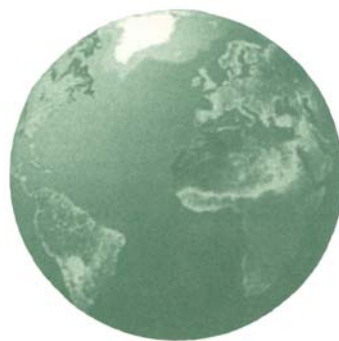
Műhelytanulmányok

73. szám

2006. november

Somai Miklós

ADÓZÁS ÉS TÁRSADALMI VERSENYKÉPESSÉG

1014 Budapest, Orszagház u. 30.
Tel.: 224-6760 • Fax: 224-6761 • E-mail: vki@vki.hu

„A polgárok közötti túlzott aránytalanság bármely államot meggyengít. Hacsak lehet, mindenkinek élveznie kellene munkája gyümölcsét, teljes mértékben rendelkezvén az élet fenntartásához szükséges dolgokkal, és számossal azok közül, melyek az életet kényelmesebbé teszik. Senki sem tagadhatja, hogy egy ilyesfajta egyenlőség nagyon is illik az emberi természethez, és hogy sokkal kevesebbet vesz el a gazdagok boldogságából, mint amennyit hozzátesz a szegényekéhez.” *David Hume: A kereskedelemről (1752)*¹

BEVEZETÉS

Magyarországon és a térség más országaiban a rendszerváltás óta eltelt mintegy másfél évtized olyan társadalmi-gazdasági modell kialakulását eredményezte, amelyből gyakorlatilag hiányzik a fejlett nyugati társadalmak gerincét képező középső szegmens: a társadalmi középosztály és a közepes méretű vállalkozások. Vannak gazdagok és vannak szegények, mint ahogyan a gazdaságban is jelen vannak a szinte kizárólag külföldi ellenőrzés alatt álló nagyvállalatok, a másik oldalon pedig a lakosság létszámához mérten hihetetlenül sok mikro-vállalkozás.²

A politika szereti azzal áztatni magát, hogy a gyors gazdasági növekedéssel – a „torta” növekedésével – mindenki jól jár.

¹ “A too great disproportion among the citizens weakens any state. Every person, if possible, ought to enjoy the fruits of his labour, in a full possession of all the necessaries, and many of the conveniences of life. No one can doubt, but such an equality is most suitable to human nature, and diminishes much less from the happiness of the rich than it adds to that of the poor.” *David Hume: of Commerce, 1752*

<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/hume/commerce.hme>

² Ahogyan a politikai stabilitást az erős középosztály garantálhatná, úgy a gazdaság alapját (a háttérpar gerincét) a hazai kis- és közepes méretű vállalkozások meghatározó szerepvállalása alkotná.

Az igazság ezzel szemben az, hogy mindig ugyanazok nyernek. A szegényebb családok, ha megfeszülnek sem tudnak konszolidált anyagi körülmények közé jutni, a hazai kis- és közepes vállalkozások pedig nem képesek tömegesen a betelepült multik beszállítóivá válni. Ahogyan egyre nő a vagyoni különbség ember és ember között, úgy keletkezik szinte áthághatatlan szakadék az általában külföldi tőkéjű modern, és a lemaradó hazai vállalkozások között.

A „közép” hiányában az átalakuló gazdaságú közép-kelet-európai országokban jellemzővé vált a gyakori politikai irányváltás és a gazdasági egyensúly rendszeresen visszatérő megbomlása, mely utóbbira általában pusztító hatású megszorító intézkedésekkel operáló gazdaságpolitika a válasz. A megszorítások hatására azonban tovább nő a különbség a gazdagok és a szegények között, ahogyan a nagy- és a kisvállalkozások gazdasági ereje és lehetőségei között is.³ Mára a folyamat öngerjesztővé vált, s az egykor viszonylag homogén közép-kelet-európai országok a brazilai gazdasági-társadalmi modell felé haladnak. Ez nyilvánvalóan ellentétes azzal a fejlődési úttal, amelyet az Európai Unióba való belépésünkkel kapcsolatban elképzeltünk magunknak, és ellentétes az EU fejlettebb tagországainak érdekeivel is.

A fent említett – a társadalmi és a gazdasági „közép” hiányát taglaló – kérdések közül a társadalmi problémákra fókuszálok. Hiszem, hogy az ezen a téren elérhető eredmények végső soron a gazdasági rendellenességekre is pozitív

³ Nem kellene, hogy feltétlenül így legyen, de a kormányok – a globalizációra hivatkozva – óvakodnak a tőke érdekeit sértő intézkedéseket hozni. A társadalom felé ezt úgy kommunikálják, hogy a munkahelyeket féltik, de az igazság az, hogy a gazdasággal való nagymértékű összefonódásuk a valódi ok.

hatással lennének, vagy másképpen fogalmazva, a gazdaság gondjai nem oldhatók meg a társadalmi problémák negligálásával. Hiszem továbbá, hogy a gazdaság alapja az ember, hogy önmagában nem létezik jó vállalkozás, csak szorgalmas és tehetséges ember, okos és a munkatársait megbecsülő vezető.

A kutatás teljesen új szempontból vizsgálja a gazdasági hatékonyság növelhetőségét, amennyiben elismeri a társadalmi kohézió, szolidaritás és közérzet bár áttételes, de igen fontos szerepét. Ha elfogadjuk, hogy fáradt, beteges, rossz kedélyű, egyre inkább fásulttá, közönyössé váló emberektől – és a társadalom jelentős részét ide sorolhatjuk – nem lehet hatékony munkát, felelős, racionális döntéseket várni, akkor az is igaz, hogy mindazon tényezők, amelyek megállíthatják, illetve visszafordíthatják ezt a folyamatot, közvetetten igen jelentős hatással lehetnének az ország gazdasági teljesítő-képességére.

1) DIAGNÓZIS

Úgy vélem, hogy a bevezetőben felvillantott jövőkép – a brazil típusú fejlődési irány – nem sorsszerű, nem kell szükségyszerűen megélni. Van alternatíva. Ehhez csupán azt kell világosan elemezni, hogy milyen tényezők tartják fenn, illetve erősítik a bemutatott modellt, s milyen változtatásokkal lehetne új pályára állítani az országot.

Tizennyolc év kutatásban eltöltött idő, valamint a mindennapi élet tapasztalatai alapján a következő főbb megállapításokra jutottam:

(1) A társadalom jelentős és erősödő polarizáltsága napjainkra az ország fejlődésének gátjává vált. Ennek ugyan elmentmondani látszanak a hivatalos statisztikák, amelyekkel kapcsolatban azonban súlyos módszertani kifogások merülnek fel. A GDP-növekedés, mint a gazdasági-társadalmi fejlődés szempontjából legfontosabbnak kikiáltott mutató, a tudomány mai állása szerint rendkívül félrevezető és elavult. Másrészt egyáltalán nem mellékes, hogy a hozzáadott érték növekménye miként oszlik meg egyrészt a munka és a tőke, másrészt a hazai és a betelepült külföldi tőke között.⁴ Gazdaságkutatóként olyan javaslatok kidolgozását tartom feladatommak, melyek az emberek többségének jólétét hivatottak növelni. Az emberek többsége számára a jólétet nem az egészségesen növekvő makrogazdasági adatok jelentik. Sokkal inkább az, hogy van-e valakinek munkája, ez utóbbi mennyire teszi elégedetté, mennyit ér az eme munkával szerzett jövedelme, tud-e gondoskodni a szeretteiről? Milyen az otthona? Van-e elegendő szabadideje, van-e módja értelmesen eltölteni azt, fel tud-e tölteni a pihenőidejében stb.? A felsorolt dolgokhoz – az egészséges struktúrájú nemzetgazdaság megfelelő állapotán kívül – elsősorban arra van szükség, hogy az igen tágran értelmezett közszolgáltatási szektor (egészségügy, oktatás, közbiztonság, környezet-

⁴ Az európai sikersztoriként emlegetett ír példa is azt mutatja, hogy a gazdasági növekedés áldásából igen egyenetlenül részesülnek a társadalom különböző csoportjai. Írországban ma már nem is beszélnek arról, hogy a nagyobb tortából mindenki többet kap. Inkább az ún. „leszivárgási effektust” emlegetik, mely szerint a gazdagok gazdagodása munkahelyeket teremt (vagy tart fenn) a szegényebbek részére. Forrás: Kieran Allen: *The Celtic Tiger – The Myth of Social Partnership in Ireland*, Manchester University Press 2000.

védelem, közigazgatás stb.) megfelelő színvonalon működjön. Márpedig az elmúlt bő másfél évtizedben mást sem láttunk, mint a közszektor lerongyolódását.⁵

- (2) A közszektor jelenlegi állapota két fő okra vezethető vissza, a pénzhiányra és a koncepciótlanságra. Míg ez utóbbi a mindenkori kormány felelőssége, a pénzhiány hosszabb magyarázatot igényel. Az előző rendszerben szocializálódott, a viszonylag homogén, egalitárius társadalomban felnőtt generációkat rendkívüli sebességgel és mértékben demoralizálta az új rendszer agresszív térnyerése. Sokan érezték úgy, hogy jellemzően nem a tehetséges, szorgalmas emberek gazdagodtak – de semmi esetre sem a becsületesek –, s több évtized munkája egyik napról a másikra értéktelenné vált. Az adóelkerülés és a korrupció a társadalom igen széles rétegeit érinti, mely jelenségeknek a közületi forrásokra gyakorolt negatív hatásában a tehetősebb rétegeknek lényegesen nagyobb a szerepük, mint a szegényebbeknek.⁶

⁵ Megjegyzendő, hogy a túlzott polarizáció másképpen is igen nagy károkat okoz a gazdasági hatékonyságnak. Egyrészt, sok tehetség elkallódik. Másrészt, a szegénységben élők – és itt nem feltétlenül csak az abszolút szegénységben élőkre kell gondolni, hanem a hasonló képzettségűekhez mérten alacsonyabb szinten élőkre is –, ha azt látják, hogy becsületes munkával is csak vegetálni képesek, akkor elkezdnek spórolni az energiájukkal, és ahelyett, hogy főmunkahelyükön keményen helytállnának, egyéb kereseti lehetőségekre tartogatják munkaerejüket. Ráadásul a javak elosztásában megmutatózó tartós és jelentős mértékű igazságtalanság frusztrációt vált ki, ami sokszor tudat alatt is a teljesítmény visszafogására ösztönöz.

⁶ Adóelkerülés a szegényebb rétegeknél is előfordul. Például ha kisebb vállalkozókhoz szegődnek el, akik minimálbéren jelentik be őket, miközben a bért zsebbe adott tízezrekkel egészítik ki (lásd építőipar). Itt azonban a munkavállaló számára általában nincs valódi választási lehetőség, hiszen ha valaki visszautasítja ezt a módszert, úgy könnyen találnak helyette másvalakit. Az adóelkerülés másik tipikus esete, amikor az embertől a bolt-

- (3) Az adóelkerülésre a lehetőséget első sorban az adja, hogy a jövedelemadó zömét a papíron kimutatott személyi jövedelem alapján hajtják be. Ehhez tudni kell, hogy Magyarországon csak a közalkalmazottak és az igen nagy vállalatok alkalmazottai fizetnek a valódi jövedelmükkel arányos adót. A magánszférában – melyben óriási számmal vannak jelen a mikro- és kisvállalkozások – szinte kizárólag minimálbéren bejelentett vállalkozókat, illetve alkalmazottakat találunk, akik személyi jövedelmük zömét nem dokumentálják. A vállalkozók ezenfelül még vállalkozói jövedelmük után sem fizetik meg a teljes adót: tudniillik a hamis számlákkal való manipulálás és a magánkiadások vállalkozási kiadásokként való feltüntetése terén igen csak szorgalmasak a dokumentálással.

- (4) A korrupció szorosan összefügg a társadalom túlzott vagyoni polarizáltságával. A vállalkozások számára a közületi megrendelések elnyerése létfontosságú. Egy költségvetési egyensúlytalansággal és általában forráshiányos közszektormal megáldott országban a köztisztviselői fizetések olyan alacsony szinten állnak, hogy az már önmagában korrupcióra csábítja mind a két oldalt, a kenőpénz megfizetőjét és elfogadját egyaránt. Magyarországon a külföldi cégek is hamar megtanulták, hogy miként érhetnek a legkönnyebben célt. A korrupció tekintetében „élenjáró” országos vezetés példáját természetesen az alsóbb szinteken is követik, bár itt a tétek alacsonyabbak, és a felsőbb szinten tapasztal-

ban vagy bármilyen szolgáltatás nyújtásakor megkérdezik, hogy kér-e számlát. Márpedig egy alacsony jövedelmű ember ilyenkor jellemzően úgy válaszol, hogy nem, ha úgy olcsóbb. Itt sincs igazán szabad választás, hiszen mindenki úgy spórol, ahogyan tud.

taltakhoz képest nagyobb a jelentőségük a rokoni-családi-baráti kapcsolatoknak.

A fenti diagnózist azonban hivatalos fórumokon senki sem ismeri el, s az erre alapozott kutatási elképzeléseknek még a tisztán akadémiai elbírálású pályázatokon sem lehet esélyük. Magyar kutatási pénzt a fenti körkép gyógyítására szerveződő szakértői *team* valószínűleg soha nem fog kapni. Ennek oka, hogy nem csupán a diagnózis, de az általam javasolt gyógy módok (pl. vagyoadó vagy a közpénzek sorsáról szóló döntések decentralizálása) is teljesen ellentétesek a hazai *establishment* felfogásával, és legfőképpen érdekeivel.

2) HIPOTÉZISEK

Fentiek alapján a következő feltételezésekkel élek:

(1) Minthogy a papíron kimutatott jövedelemen alapuló közteherviselés egyrészt igazságtalan – mert rendkívül egyenlőtlenül terheli a társadalom egyes rétegeit –, másrészt nem hatékony – mert az aránytalan adóterhelésből lényegesen kevesebb közpénz folyik be, mint arányos közteherviselés esetén –, célszerű az adóterhelés súlypontját a jövedelemadózásról a társadalmi jólétet megjelenítő, dokumentálható vagyont felé eltolni. Ezáltal megszűnhet az az abszurd helyzet, hogy egy relatíve szegényebb család több adót fizet, mint egy nála gazdagabb. Minthogy Magyarországon a vagyoadó, mint olyan egyelőre szinte ismeretlen, nem létező eszköz, ellenben számos fejlett országban alkalmazzák, a kutatás során megpróbáltam feltárni és elemezni

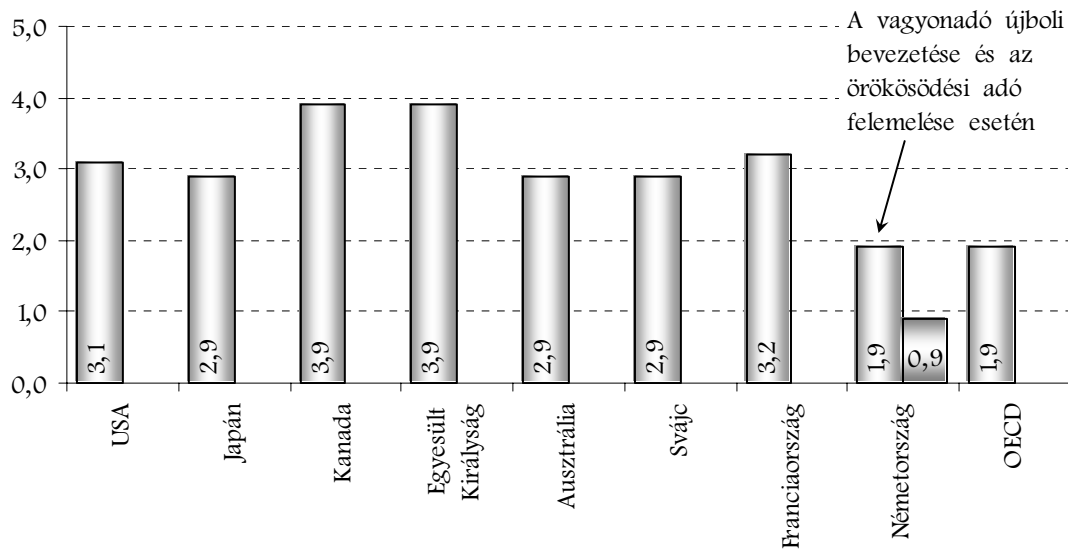
a létező rendszereket, összegezni a meglévő tapasztalatokat. Azokban az OECD-országokban, ahol létezik vagyoadó, a vagyon- és az örökösödési adóból együttesen a GDP 3-4 százalékának megfelelő összeg folyik be évente a kincstárba. (*1. ábra*)

(2) Magyarországon örökösödési adóból alig néhány milliárd forint az éves bevétel, s ezért – valamint azért, mert igen vitatható az erkölcsi alapja – nyugodtan el lehetne törölni.⁷ Amennyiben a bevezetendő vagyoadóból a GDP 3-4 százalékának megfelelő bevételhez szeretnénk juttatni a magyar költségvetést, úgy ez évi 680-910 milliárd forintot jelentene.⁸ Az államháztartási hiány még akkor is érezhető mértékben csökkenne, ha a fenti összeg felét a túladóztatott rétegek terheinek mérséklésére, valamint a közszolgáltatások fejlesztésére fordítanánk. Ily módon az euró bevezetésének egyik feltétele az előzetesen tervezettnél lényegesen kisebb társadalmi-gazdasági károkozás mellett teljesülhetne.

⁷ Argentína, Ausztrália, India, Kanada, Mexikó és Svájc után nemrég Svédország és Oroszország is eltörölte az örökösödési adót, abból a támogatható elvből kiindulva, hogy a halál ne legyen alkalom adószedésre. Forrás: John Miller: "Up Against the Wall Street Journal: Taxing Wealth Swedish Style" – Dollar & Sense, the Magazine of Economic Justice (September/October 2005) <http://www.dollarsandsense.org/archives/2005/0905miller.html>

⁸ A 2006-os várható GDP-re vetítve, 4,5 százalékos növekedéssel számolva. Megjegyzés: 2005-ben a magyar folyó áras GDP 21.785 milliárd forintba rúgott. Forrás: KSH Gyorstájékoztató 45. (2006. március 10.) <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/gdn/gdn200512.pdf>

1. ábra
A vagyonadó és az örökösödési adó együttes súlya
néhány fejlett ország gazdaságában
(a GDP százalékában)

Forrás: Vermögen- und Erbschaftsteuer Ergebnisse der Untersuchung des Deutschen Instituts für Wirtschaftsforschung Wirtschaftspolitische Informationen ver.di Bundesvorstand Berlin – Bereich Wirtschaftspolitik – Oktober 2002, <http://www.verdi.de/hintergrund/wirtschaftspolitik>, letöltve 2004 tavaszán.

(3) A vagyonadó bevezetésével tehát megnőne a közszolgáltatásokra fordítható pénz. A több pénzt azonban semmi esetre sem szabad a jelenlegi struktúrában elkölteni. Ma az a helyzet, hogy az adók, illetékek és egyéb állami bevételek központosítása után, a pénz elköltéséről, az elköltés szerkezetéről mintegy 90 százalékban a központi kormányzat dönt. Ez a gyakorlat a legfelsőbb szinten igen nagy tettekbe irányuló korrupcióhoz vezet, illetve a közpénzekkel pártpolitikai célokat is szolgál. Az emberek úgy érzik, hogy tőlük igen távol születnek a döntések, melyekre semmiféle ráhatásuk sem lehet. A közpénzek hatékony, a lakossági igényeknek megfelelő szerkezetben való elköltéséhez a róluk szóló döntéseket az emberekhez közelebb, a közigazgatás alsóbb szintjeire kell levinni. (Erre a példát lásd a keretes részben!) Igaz, megnő a helyi korrup-

ció lehetősége, ugyanakkor kétségtelen, hogy az alsóbb szinteken nehezebb titokban tartani a közpénzekkel folytatott machinációkat. Ráadásul, alsóbb szinteken nehezebb elfogadtatni a presztizsberuházások létjogosultságát, s valószínű, hogy a közszolgáltatásokkal kapcsolatos alapvető igények kielégítése után nem is marad pénz más célra.

3) FENNTARTÁSOK

A személyes gazdagság megadóztatása iránti igény az 1970-es évek végén került az érdeklődés homlokterébe. A német nyelvű és az északi országokban (Németországban, Ausztriában, Hollandiában, Luxemburgban, Svájcban, Dániában,

Svédországban, Finnországban, Norvégiában, Izlandon) korábban is létezett vagyonaadó, az angolszász és a latin világ egyes részein (Franciaországban, Spanyolországban és Írországban), valamint Japánban azonban csak ekkortól kezdték bevezetni.⁹ Az időzítés nem volt éppen szerencsés, mert a tőke és a személyek

mobilitásának extrém növekedésével járó globalizációs folyamat keresztülhúzta az adóbevételekkel kapcsolatos számításokat.

A kormányok a társadalmi egyenlőség nemes célját sok helyen inkább aktív szociálpolitikával próbálják meg elérni, az adórendszert pedig az egyszerűsítés je-

Hollandiában a közvéleménynek a tervezésbe és a döntéshozatalba történő bekapcsolása igen nagy utat járt be, és igen változatos formákat vett fel az utóbbi huszonöt-harminc évben. Eleinte az volt a jellemző, hogy a már kész terveket vitték a nyilvánosság elé, vagyis *ex post* próbálták meg a lakosság támogatását az adott projekthez megszerezni. Az 1990-es évek közepétől/végétől azonban egyre inkább az *ex ante*, a „ne csak magyarázzunk nekik, de hallgassuk is meg őket” szemlélete vált uralkodóvá.

A *Rijkswaterstaat* – a holland közlekedési minisztérium messze legfontosabb, a közmunkákért (és a vízügyi igazgatásért), valamint az országos jelentőségű köz- (és vízi) utakért felelős főosztálya – 1994-ben kezdte meg, kísérleti jelleggel, az ún. *infralab* együttműködési programot. A feladat az volt, hogy a minisztérium a lakosságot bevonva próbáljon meg újfajta válaszokat adni az infrastruktúrával kapcsolatban felmerülő problémákra. Az „újfajta válasz” azt jelenti, hogy nem a már ismert infrából kellett többet javasolni, hanem új és gyorsabb, praktikusabb megoldásokat kellett kigondolni. A rendszeres találkozókra épülő folyamat alapelvei közt szerepel, hogy egyrészt mindig a végfelhasználó (fogyasztó) véleményéből kell kiindulni, másrészt az együttműködési projekt rövid (maximum egyéves) határidejű kell legyen.

A találkozók során alapvetően három csoport játszik meghatározó szerepet: a hatóság és a lakosság (a felhasználók, a „fogyasztók”) képviselői, valamint a független szakértők. A program három részből áll:

- * Az elsőben (melynek neve: „hang”, azaz a nép hangja) a társadalom képviselői (pl. autósok, fuvarozók, egy adott infrastrukturális beruházás közelében lakók) szabadon megfogalmazhatják az őket érintő legfontosabb problémákat. Az első fázis végén a hatóság emberei kiválasztják azokat a kérdéseket, amelyekről úgy gondolják, hogy érdemes a továbbgondolásra.
- * A második („agora”) *brainstorming*nak is tekinthető: a résztvevők az első fázisból áthozott problémákra megoldásokat keresnek. Ebben a szakaszban, a szakértők – a műszaki és a pénzügyi megvalósíthatóságra vonatkozóan – tanácsaikkal segítik a lakosság képviselőit. A második szakasz végén, a hatósági emberek döntenek el, hogy az adott problémával kapcsolatban melyik megoldást támogatják, de erről a jelenlévők többségét is meg kell győzniük.
- * A harmadik („akció”) megkezdése előtt a lakosság képviselőinek tájékoztatniuk kell az általuk képviselt csoportokat, és el kell nyerniük támogatásukat. Ha ez megvan, akkor a legutolsó öszszejevetelen a második szakaszban elfogadott megoldásokat konkrét cselekvési programba (ütemtervbe) rendezik, melyet a hatóság képviselői a maguk részéről formálisan megerősítenek (pl. szerződés révén). A folyamat akkor zárul le, amikor a lakossági képviselők tájékoztatják az ütemtervről az általuk képviselt szélesebb közvéleményt. [Forrás: van der Veen 1999/2000]

* Ez nem volt mindig így, de a tanulási folyamat során a hollandok rájöttek, hogy a lakossági fórumokon a közönség, összetételét tekintve, nem elég reprezentatív: az idősebb korosztály, a munkanélküliek és a háziasszonyok aránytalanul nagymértékben hallathatják hangjukat, ami félreviszi a vitát, és rontja a hatékonyságot. Ezért lakossági csoportok szervezésébe kezdtek, akik képviselőik útján vesznek részt a vitasorozatban. Forrás: Nederveen 1998

⁹ Megjegyzendő, hogy az Egyesült Államokban széleskörűen elterjedt az ingatlanok megadóztatása. Az ebből származó bevételek a helyi önkormányzatok (megyék, települések) legfontosabb anyagi pillére. Forrás: Christophe HECKLY: *Wealth Tax in Europe: Why the Decline*” Institut de

gyében igyekeznek átalakítani. A vagyonaadóval a legnagyobb gond az, hogy túl sok adminisztratív procedúrát igényel,

ami más adónemekhez képest lényegesen költségesebbé teszi. Néhány évnyi működés után mind Japánban, mind pedig Írországban megszabadultak tőle. Ausztria 1994-ben, Dánia 1996-ban, Németország pedig 1997-ben szüntette meg a vagyoadót.

Ez utóbbi esetben a karlsruhei alkotmánybíróság emelt kifogást a vagyoadó ellen, mondván, hogy az adózásba bevont vagyonelemek nem esnek egyenlő elbírálás alá. Az ingatlanok esetében az 1964-es regiszter alapján állapították meg a piaci értéket, s ez utóbbinak is csupán 50 (farm- és erdőgazdaságok esetén 10) százaléka képezte az adó alapját. A nem jegyzett részvények esetében a névérték 35 százaléka számított, miközben a tőzsdén forgalmazott papírok – a dolog természeténél fogva – nem tudtak alulértékeltek lenni. A fentiekre tekintettel, gazdasági versenyt torzító hatása és igazságtalan volta miatt a német alkotmánybíróság alkotmányellenesnek ítélte, és (18 hónapon belül) átdolgozásra javasolta a vagyoadóról szóló törvényt. A berlini kormány azonban – ahelyett hogy kiküszöbölte volna a hibákat – inkább hagyta letelni az alkotmánybíróság által szabott határidőt.¹⁰ Ebből az adónemből, kivetésének utolsó évében, 9 milliárd DEM (akkori áron 969, mai áron közel 2000 milliárd forint) bevétel származott, melyet a szövetségi kormány teljes egészében a tartományoknak utalt át.

Olaszországban az 1992-ben bevezetett vagyoadót később – amerikai mintára – helyi ingatlanadóvá alakították, mely a hivatalosan megállapított érték 0,4-0,7

százalékos sávjában mozog, de az adó alapját csökkenti a tulajdonosok által lakott, valamint a mezőgazdasági ingatlanok értéke.

A legfrissebb példát Hollandia szolgáltatja a vagyoadó megszüntetésére. 2001-ben az általános adóreform keretében eltörölték ezt az adónemet, igaz, szinte azonnal vissza is csempészték a rendszerbe: 30 százalékos adót vetettek ki a tőke úgynevezett elméleti hasznára, mely a nettó eszközérték négy százaléka (Az adóalapot csökkenti az állandó lakhely gyanánt szolgáló ingatlan, valamint az egyszemélyes társaságokban eszközölt beruházások értéke). Így végül is 1,2 százalékos vagyoni jellegű adó keletkezett, miközben forrásadót (kamatra, osztalékra) nem vetnek ki.

Svédországban is megpróbálták kiiktatni ezt az adófajtát, de nem sikerült. Az 1991-ben hatalomra került konzervatívok – bár elhatározták – az 1992-es pénzügyi válság miatt kénytelenek voltak felfüggeszteni a végrehajtást. A svéd vagyoadó azóta is érvényben van, és bár – Finnországhoz és Norvégiához hasonlóan – örökös kritika tárgya, még sincs terv a megszüntetésére.

A svéd adórendszerrel érdemes egy kicsit részletesebben is szólni. A magánvagyonokra három különböző adót vetnek ki:

- 1) Forrásadót a kamatok és osztalékok nettó jövedelmére (ez a gyakorlatban az osztalékok megadóztatását jelenti, mert a lakosság hitelállománya miatt a fizetett kamatok általában meghaladják a megtakarításból származó kamatokat). Ebből 2003-ban 6,7 milliárd SEK bevétele volt a kincstárnak.
- 2) Ingatlanadót, melynél az ingatlanok piaci értékének 75 százaléka az adó-

¹⁰ Mindazonáltal 2002-ben két, szociáldemokrata-többségű tartomány (Alsó-Szászország és Észak-Rajna-Vesztfália) a vagyoadó 2004-től kezdődő újbóli bevezetésére tett javaslatot. Bár ez máig sem valósult meg, az ügy napirenden van. Forrás: Heckly 2004.

alap. Az adó mértéke lakások és ipari létesítmények esetén 0,5 százalék, családi- és ikerháznál, valamint kereskedelmi ingatlanoknál egy százalék. 2003-ban 23,7 milliárd volt a bevétel.¹¹

- 3) S végül vagyonadót, melyet amolyan kiegészítő adóként vezettek be, s amely mintegy erősíti az adózás progresszivitását. Egyedülállóknak 1,5 millió SEK, házaspárnak 3 millió SEK értékű vagyon fölött kell – a vagyon piaci értékére (ingatlannál annak 75%-ára) vetítetten – évi egy százaléknyi adót fizetni. Érdekessége, hogy nem a személy, hanem a háztartás az adó alanya, s mindenki a saját tulajdonrésze arányában fizeti. A 2003-as adóbevétel 4,8 milliárd SEK volt.¹²

Megemlítjük még, hogy Svájcban a kantonok (mind) és a települések vetnek ki vagyonadót. Az államszövetség nem. A vagyonadó Svájc legrégebbi adóneme, melynek célja azonban sohasem a polgárosodási, vagyonosodási folyamat büntetése, megsarcolása volt.¹³ Az adót a rezidensek fizetik a teljes nettó vagyonuk után, vagyis az adósság levonható az adóalapból. A kantonon kívüli ingatlanok után az ottani (az adott kantonban, illetve településen érvényes) szabályok alapján kell fizetni. Az adó sávosan, a piaci érték nulla és egy százaléka között változik. A

¹¹ Az ingatlanadóval kapcsolatban két megjegyzést kell tenni. Egyrészt, az építőipar fejlődését elősegítendő, az új építésű ingatlanok az első 5 évben teljes, a második 5 évben 50 százalékos adómentességet élveznek. Másrészt a tengerparti ingatlanárakat a betelepülők építkezései és a vikendházak iránti igény növekedése jelentősen felverte, és sok tősgyökeres helyben lakónak kellett volna vagyonadót fizetnie. Ezért a rendszert 2001-ben úgy módosították, hogy a vagyonadó nem haladhatja meg a háztartás jövedelmének 5 százalékát. Forrás: Taxes in Sweden 2005.

¹² Forrás: Taxes in Sweden 2005.

¹³ Forrás: Switzerland.isyours.com:

<http://switzerland.isyours.com/f/fiscalite/personnel/impots.html>

maximális kulcsot 3 millió CHF fölötti vagyonrész után kell alkalmazni. Az adó alapja a teljes ingó és ingatlan vagyon (kivétel a háztartás bútortáza és a személyes használati tárgyak), valamint azok a javak, melyből az adóalanynak jövedelme származik.¹⁴

A vagyonadót az azt alkalmazó országok egy részében már eltörölték, más részében pedig folyamatosan vita tárgyát képezi. Ezért, mielőtt rátérnék a legkomplexebbnek tűnő francia rendszer részletes ismertetésére, pár szóban összefoglalom a vagyonadóval kapcsolatos helyzetet, illetve fenntartásokat. Az adónemmel kapcsolatos legfőbb kifogások a következők:

- (1) „Tőkeelszívást” eredményez. Vagyis a vagyonadó egyrészt távozásra készíti a termelőkét, másrészt elijeszti a külföldi befektetőket, legalábbis ilyen okok miatt törölték el Írországban és Hollandiában. Ausztriában ez a tényező csak részben játszhatott szerepet, mert az ország bank- és adórendszerre éppenséggel elég vonzó a külföldi befektetők számára.
- (2) Nem elég „semleges”, vagyis a hatálya alá tartozó javak egyenlőtlen megadóztatása miatt gazdasági értelemben torzító hatású. Éppen erre hivatkozva nyilvánította alkotmányellenesnek a karlsruhei bíróság, ami németországi eltörléséhez vezetett.
- (3) A belőle származó viszonylag csekély bevételekhez képest jelentős adminisztrációs (beszedési, nyilvántartási, ellenőrzési) költséggel jár. Hollandiában kimutatták, hogy míg a jövedelemadónál a közületi plusz lakossági ráfordítás az adóbevétel 5 százalékát sem éri

¹⁴ Forrás: Impot sur la fortune
http://geneva.ch/impot_fortune.htm

el, addig a vagyonadónál ez az arány több mint 25 százalékos.¹⁵

- (4) Rontja a forrásallokációt. Németországban (akárcsak Ausztriában) az adót mind a társasági tőkére, mind pedig a személyes vagyonra kivetették, ami kettős adóztatáshoz vezetett. Amennyiben az adót csak a személyes vagyonra vonatkoztatják, úgy ez a vállalatok körében fiskális diszkriminációt jelentett volna, mert a személyes társaságok továbbra is alanyai maradtak volna az adónak. Igaz, francia mintára, a termelő-berendezéseket mentesíthették volna, de tekintettel a jelentős beszedési költségekre, nem akarták szűkíteni az adóbevételek.
- (5) Nem annyira igazságos, mint amennyire annak látszik. Franciaországban szinte egyidőben vezették be a szolidaritási adót és az RMI-t,¹⁶ ami azt a látszatot keltette, hogy a gazdagok segítik a legszegényebb rétegek társadalmi/gazdasági újrabeilleszkedését. Eközben tény, hogy a vagyonadó ellenére, az utóbbi húsz év – Franciaországban csakúgy, mint a többi iparosított országban – éppen a gazdagok és a szegények között különbségek, a társadalmi polarizáció minden korábbinál meghaladó növekedése jegyében telt.

¹⁵ Megjegyezzük, hogy máshogyan is lehet számolni. Franciaországban azt mondják, hogy a vagyonadó hozama ugyan alacsony a beszedési költségekhez képest, de még mindig nagyobb a jövedelemadóénál, mely adóval az ottani APEH munkaerő-állományának 70 százaléka foglalkozik, miközben az adóbevételeknek csupán 20 százalékát adja. Forrás: Wikipédia Encyclopédie Libre és Forrás: Heckly 2004.

¹⁶ *Revenu minimum d'insertion* (kb. beilleszkedési minimális jövedelem), mely szociális juttatást a legszegényebbek kapják, társadalmi és munkahelyi újrabeilleszkedésüket elősegítendő. Forrás: lemoneymag.com

4) SZOLIDARITÁSI ADÓ FRANCIAORSZÁGBAN (ISF)

Az ISF (*impôt de solidarité sur la fortune*, a vagyonra kivetett szolidaritási adó) különleges adónem Franciaországban, amely egy 1989-ben elfogadott törvénnyel lépett életbe.¹⁷ A törvény értelmében azon természetes személyek fizetik, akiknek a nettó (vagyis az adósságokkal csökkentett) vagyona az év első napján meghalad egy bizonyos küszöbértéket (2006. január 1-én 750 ezer eurót). Az „adósságba” beleszámít az előző évre kalkulált jövedelemadó, az előző évben fizetett járulékok, a folyó évi ingatlanadó, a különböző hitelek, de nem számítanak bele a professzionális (a szakmai tevékenységhez kötődő) kintlevőségek és adósságok.

Az ISF önbevalláson alapul: az adózónak saját magának kell részletes becslést adni javainak értékéről, kiszámolni az adóját, és csekken befizetni a kincstárnak minden év június 15-ig. A hatóság jogosult ellenőrizni, illetve három évre visszamenően felülvizsgálni a bevallást.¹⁸

Az ISF alanya az „adózási háztartás”, legyen szó egyedülállókról, házaspár- vagy élettársakról, avagy eltartási szerződéssel egy fedél alatt élőkről. Az egyéb eltartottak (pl. az állás nélküli nagykorú gyerekek) külön adóznak. A bevallásban az együttesen és a külön-külön birtokolt

¹⁷ 1982-től már létezett az elődje (IGF, *Impôt sur les grandes fortunes*, kb. a nagy vagyonokra vonatkozó adó), melyet a Chirac-kormány 1987-ben törölt el.

¹⁸ Bevallás hiányában vagy hiányos bevallás esetén a felülvizsgálati jog tíz évre hosszabbodik. Forrás: Wikipédia Encyclopédie Libre

vagyონrészeket is szerepeltetni kell. A franciaországi állandó lakhellyel rendelkezők minden – akár otthon, akár külföldön birtokolt – vagyónrészüket után adóznak, a külföldiek azonban csak a franciaországi vagyonuk után.¹⁹ Egyes professzionális (az adózó munkájához szükséges) javak mentességet élveznek.

A bevallásban az alábbi vagyonelemeket kell számba venni:

- * ingatlanok, legyenek bár épített (ház, lakás, nyaraló) vagy beépítetlen (telek, farm) ingatlanok; a számítás alapja a január 1-i piaci érték – a helyi négyzetméterárakat hivatalos listák tartalmazzák –, de az állandó lakhelyre vonatkozóan 20 százaléknyi mentesség érvényesíthető;
 - * minden készpénzt, illetve könnyen készpénzzé tehető megtakarítást (folyószámla, bankbetét);
 - * az ISF alól nem mentesített termelési/munkaeszközök (pl. egy cég szeszestalkészlete);
 - * azon javak, melyekre nézve az adózónak haszonélvezeti joga van;
 - * bútorok; itt lehetőség van a vagyonerék 5 százalékának megfelelő átalány alkalmazására;
- a másik opció az adózó vagy a jegyző általi tételes számbavétel;
- * pénzügyi befektetések, életbiztosítások, kincstárjegyek;
 - * közlekedési eszközök (autók, jachtok, magánrepülők);
 - * versenylovak;

¹⁹ Kivételt képeznek a külföldiek által Franciaországban eszközölt pénzügyi befektetések, amelyek – néhány kivételtől eltérően – mentesülnek az ISF hatálya alól. Forrás: impots.gouv.fr

- * ékszerek, arany, nemesfémek, melyekre nézve a számítás alapja valamely regiszterben vagy életbiztosításban szereplő érték, ezek hiányában becslés.

Azon professzionális javak (termelési eszközök), amelyek bizonyos feltételek mellett mentesülnek a vagyonadó hatálya alól, három csoportba sorolhatók:

- 1) Adott tevékenység (szakma) folytatásához szükséges javak. Ezek akkor mentesülnek, ha ipari, kereskedelmi, kézműves vagy szabadfoglalkozáshoz kötődnek, a tevékenységet a tulajdonos (esetleg házastárs vagy élettársa) főfoglalkozásként végzi, és az eszközök szükségesek a szakmai tevékenység folytatásához. A bérebe adott bútorozott lakásokat akkor nem kell a vagyonadó alapján szerepeltetni, ha a tulajdonos a lakáskiadást főtevékenységként végzi, és adóköteles jövedelmének 50 százaléknál nagyobb hányada – de legalább 23 ezer euró – származik e tevékenységből.
- 2) Ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági, kézműves vagy szabadfoglalkozás körébe tartozó tevékenységű társaságok üzletrészei, részvényei. A társasági adó hatálya alól mentesülő vállalkozásokban lévő üzletrészek akkor nem kerülnek a vagyonadó alapjába, ha a tulajdonosuk az adott vállalkozásban fejti ki főtevékenységét. A társasági adó hatálya alá tartozó vállalkozásokban lévő üzletrészek akkor mentesülnek, ha a tulajdonosuk az adott vállalkozásban vezető beosztásban van (elnök, vezérigazgató, felügyelőtanács elnöke, igazgatóság tagja stb.), és a társaság tőkéjének legalább 25 százalékát ellenőrzi.
- 3) Egyes agrárjavak – például a hosszú lejáratú szerződéssel bérebe adott termőföldek vagy a szövetkezeti üzletré-

szek – bizonyos feltételek mellett szintén mentesülnek a számbavétel alól.

Amennyiben nem tekinthetők termelési eszközöknek, úgy az alábbi javakat csak részlegesen kell számba venni a vagyonszámbavétel alapjának meghatározásánál:

- * az erdők és az erdőtársaságban való részesedés 75 százaléka mentesül;
- * a hosszú távra bérbe adott agrárterületek és a szövetkezeti üzletrészek 76 ezer euróig 75 százalékosan, afölött 50 százalékosan mentesülnek;
- * a kollektív kötelezettségvállalás keretében minimum 6 évig megtartott üzletrészek, illetve részvények 75 százalékosan mentesülnek.

Teljes körű mentesség vonatkozik az alábbi vagyonelemekre:

- * 100 évnél régebbi antikvitások, bútorkarok, műtárgyak, gyűjteményelemek;
- * veteránautók;
- * ipari, irodalmi, művészeti szerzői jogok;
- * a szakmai tevékenység keretében képzett, valamint a különféle, rokkantságra járó kártérítéssel összefüggő életjáradékok tőkeértéke;
- * az alkalmazottak által kedvezményesen kapott, az érdekeltséget ösztönző vállalati részvények stb.

1. táblázat
Az ISF 2006. évi bevallásnál
az alábbi adósávok és adókulcsok érvényesek

Sávok	Kulcsok
— 750.000 €	0,00%
750.001 — 1.200.000 €	0,55%
1.200.001 — 2.380.000 €	0,75%
2.380.001 — 3.730.000 €	1,00%
3.730.001 — 7.140.000 €	1,30%
7.140.001 — 15.530.000 €	1,65%
15.530.001 — €	1,80%

Forrás: Barème de l'ISF: <http://net-iris.fr/indices-taux/43-bareme-de-impot-de-solidarite-sur-la-fortune-isf.php>

A vagyonszámbavétel már egy sor országban megszűntették. Franciaországban is folyamatosan vita tárgya, vajon szükség van-e rá, illetve lehet-e, érdemes-e megváltoztatni, és ha igen, hogyan. A vita során felmerült kifogások a következők:

- 1) Egyre nő az adót fizetők száma, miközben az adóként befizetett átlagos összeg csökken. 1997 s 2003 között kétharmadával (kb. 179-ről 300 ezerre) bővült a vagyonszámbavétel fizető háztartások köre.²⁰ Eközben a befizetett átlagos összeg 9 százalékkal csökkent. A dolog hátterében az áll, hogy a sávhatárokat sokáig érintetlenül hagyták, majd 2003-tól ugyan elkezdtek az inflációval indexálni, de a vagyonszámbavétel folyamata gyorsabbnak bizonyult, és azóta is jelentősen – és az inflációnál lényegesen gyorsabb ütemben – nőtt a rendszerbe újonnan bekerülő háztartások száma. A növekedés évek óta az alsó két adósávban a legdinamikusabb, s az ISF-t ma már nem csupán a gazdagok, hanem egy-

²⁰ 2006-ban előreláthatóan kb. 400 ezer háztartás készít bevallást, ami 2003-hoz képest további egyharmados növekedés. [Forrás: Wikipédia Encyclopédie Libre]

re inkább a felső középosztály is fizeti.

- 2) Az ISF nincs összhangban az adóalanyok gazdasági teljesítőképességének alakulásával. A vagyonadó nem követi eléggé az inflációt – főképpen a nagyvárosi lakások felértékelődésének ütemét –, a konjunktúra és a tőzsde alakulását. Időben elválnak a vagyon keletkezése és a vagyon utáni adóra vonatkozó fizetőképesség, ami különösen a párizsi ingatlanokkal kapcsolatban vezet méltánytalan túladóztatáshoz.
- 3) A fentiekből következik, hogy – mivel recessziós időszakban a tőkére vonatkozó jövedelem-, forrás- és vagyonadó összességében (és az inflációt is beszámítva) negatív profitot eredményez – a leggazdagabb adófizetők állandó lakhelyüket igyekeznek egyes alacsonyabb elvonást alkalmazó országokba (Belgiumba, Luxemburgba, Svájcba, az Egyesült Államokba, az Egyesült Királyságba) áthelyezni. A kiköltözőkre vonatkozó statisztikákból kiderül, hogy nagyon sok közülük az ereje teljében lévő 45-55 éves vállalatvezető, akik 1997 és 2003 között összességében mintegy 10-15 milliárd eurónyi tőkét fektettek be külföldön, ahelyett hogy ezzel az összeggel a francia gazdaságot dinamizálták volna.²¹

A kritikát megfogalmazók nem feltétlenül akarják eltörölni az ISF-t, csak éppen el szeretnék érni, hogy

- * az adósávok jobban kövessék az ár alakulást;
- * az állandó lakhely esetében (a jelenlegi 20%-osnál) nagyobb rész mentesüljenek a beszámítás alól;

- * a legfelső, 1,8 százalékos kulcs – amely igen közel van a pénzügyi befektetési lehetőségek nettó hozamához – csökkenjen;
- * az egész rendszer egyszerűsödjön, és általában jobban kövesse a nemzetközi tendenciákat.

Ugyanakkor az éremnek van egy másik oldala is, mert az ISF fenntartása mellett is szólnak érvek:

- * a kincsképzés helyett a gazdasági hasznosítás felé tereli a vagyonok egy részét;
- * az 1789-es elveknek megfelelően fékezi, hogy újból a különféle járadékokból élők széles rétegei alakuljanak ki Franciaországban;
- * s nem utolsó sorban, a költségvetés egyenlegének javításához is hozzájárul, ami nélkül nyilván a kevésbé tehető rétegek további megadóztatásához kellene folyamodni.

5) A VAGYONADÓ BEVEZETÉSÉNEK ÉRTELME, LEHETŐSÉGEI MAGYARORSZÁGON

Egy új adó bevezetésekor alaposan meg kell fontolni, hogy mi a célunk vele, kikre vessük ki, és mekkora bevételt érjünk el általa. Ezen a ponton kénytelen vagyok visszatérni Magyarország jelenlegi társadalmi és gazdasági helyzetéhez. Ferge Zsuzsa szociológus szerint a magyar társadalom négy, elég jól elkülönülő csoportra oszlik: szegényekre (a népesség kb. 15%-a), bizonytalan helyzetű alsó középosztályra (~40%) – akik bármikor lecsúszhatnak a szegények közé –, konszo-

²¹ Forrás: Marini 2004.

2. táblázat
A magyar népesség jövedelemalapú tagozódása, illetve teherviselő-képessége

	Részesezés (%-ban)			többletter- viselési képesség	a megszorítások által okozott plusz teher a teherviselő-képességhez képest
	a népességből	a személyes jövedelemből	a megszorítások pénzbeli hatásá- ból		
Szegények	15	1	5	semmi	egyértelműen túl nagy
Alsó, bizonytalan helyzetű középrétegek	40	29	28	szinte semmi	nagy, nehezen elvisel- hető
Megerősödött felső középosztály	35	41	43	közepesen erős	elfogadható
Felső rétegek, gazda- gok	10	25	24	erős	alig érezhető
Összesen:	100	100	100	-	-

Forrás: Ferge Zsuzsa: Teherelosztás, Népszabadság, 2006. június 27. <http://www.nol.hu/cikk/408745/>

lidálódott felső középosztályra (~35%) és gazdagokra (~10%).²² Ez a tagozódás a rendszerváltozás eredményeképpen alakult ki. Amennyiben a gazdaságpolitika egyik legfőbb célja a nemzetgazdasági hatékonyság növelése, úgy igen sajnálatosnak kell tekintenünk, hogy a kialakult modellben az alsó és a felső csoportok közötti átjárás minimális. Tudniillik, ha a lakosság több mint felének kemény munka mellett sincs esélye a boldogulásra – a társadalmi ranglétrán való feljebb jutásra, a kényelmesebb életre –, akkor ugyan milyen hatékonyságnövekedés várható el tőle.

Módszertani megjegyzésként szeretném közbevetni, hogy a Ferge Zsuzsa által készített csoportosítás a jövedelmek alapján történt, ami (a jövedelemstatisztikák megbízhatatlansága miatt) valószínűleg tompítja a családok közötti tényleges (anyagi, vagyoni, élet-színvonalbeli) különbségeket. Feltehető – bár megfelelő kutatási lehetőségek híján egyelőre még nem bizonyított –, hogy a vagyoni alapon történő felosztás a magyar társadalom még jelentősebb polarizációt mutatná.

Ennek a feltételezésnek egyébként nem mond ellent a szociológusnő adataiból összegyűrt 2. táblázat utolsó két oszlopa, melyekből kiderül, hogy a második Gyurcsány-kormány által javasolt megszorító intézkedések nem követik az egyes rétegek többletter- viselési képességét.

Az adatok pontosságán nem érdemes vitatkozni – bár különösen a szegényeknek a személyes jövedelemből való részesezése gyanús, az inkább 5 százalék körüli mértékű lehet, különben nem értelmezhető a megszorításokból való 5 százalékos részesezésük –, mindazonáltal két dolog egyértelmű: egyrészt, hogy az „Új egyensúly program” nagyjából a jövedelmek arányában osztja el a terheket; másrészt, hogy ezek a többletterhek egészen más hatással lesznek az alsó, illetve a felső rétegekre.

Az általam javasolt vagyoadó részben kiváltaná a tervek szerint minden réteget nagyjából egyformán érintő „Új egyensúly program” legfontosabb elemeit. A dolog logikája igen egyszerű. Miközben, joggal, lehet tartani attól, hogy a megszorítások nyomán középtávon még inkább ketté szakad a magyar társadalom, nyertesekre és vesztesekre, jómódúakra és leszaka-

²² Forrás: Ferge Zsuzsa: Teherelosztás, Népszabadság, 2006. június 27. <http://www.nol.hu/cikk/408745/>

dókra, addig a vagyonadó éppen ellentétes hatású lenne. A szolidaritás elvének gyakorlati alkalmazásával a társadalom homogenitását növelné. Az egyes rétegekre nem lineárisan, hanem a teherviselési képességükkel arányosan rakna többletterhet.

A nemzetközi példákból láthattuk, mennyi problémát vet fel egy ilyen adó bevezetése, és természetesen arra is számíthatunk, hogy az általa érintett társadalmi rétegek heves ellenállását fogja kiváltani. Hangsúlyozni szeretném, hogy a vagyonadót a jelen tanulmányban nem morális, netán jogi, hanem kizárólag gazdasági-versenyképességi alapon vizsgálom. Vagyis nem foglalkozom azzal, hogy igazságos-e, vagy hogy esetleg nem bukik-e meg az Alkotmánybíróság fórumán. Mégis, néhány számomra logikusnak tűnő alapelvet előre kell bocsátanom:

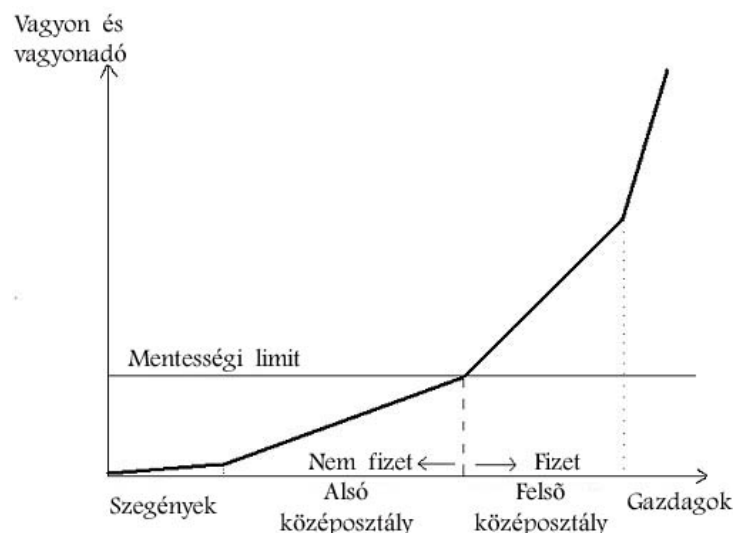
- * a gazdasági értelemben homogénabb társadalom mindig nagyobb teljesítményre képes, mint egy polarizáltabb (ahol mély szakadék tátong gazdag és szegény között);
- * a jelenlegi magyar társadalmi tagozódás a rendszerváltozás óta tartó folyamat eredményeként alakult ki, és nem a homogenizálódás, hanem a további polarizálódás irányába tart;
- * az államháztartás jelenlegi állapotában – amikor a radikális beavatkozás elkerülhetetlen – érdemes olyan intézkedéseket hozni, amelyekkel nem csupán a további polarizálódást gátolhatjuk meg, hanem ellenkezőleg, elősegíthetjük a társadalom homogenizálódását, s ezáltal az ország gazdasági versenyképességének növekedését;
- * az elmúlt 16 év nyertesei számára

– akik közül számosan nem több évtizedes kemény munkának, hanem az új gazdasági-társadalmi rendszer egyszeri folyamatainak (privatizáció, kárpótlás), joghézagoknak, adóelkerülésnek (sok esetben adócsalásnak), a szürke- és feketegazdaságnak stb. köszönhetik jólétüket – most lehetőséget kellene biztosítani arra, hogy az eddigieknél nagyobb és az anyagi helyzetükkel arányban álló részt vállaljanak a közterhek viseléséből, az új egyensúly megvalósítása érdekében.

A fentiekből következik, hogy: (i) mivel a megszorítási programot nincs értelme az eddigiekben is alkalmazott jövedelemarányos közteherviselésre alapozni, mert miközben a társadalom egyre szélesebb tömegeit taszítaná kilátástalan helyzetbe, a jelenlegi haszonélvezőket alig érintené, és (ii) ezért célszerű a tényleges, regisztrált – tehát mérhető és ellenőrizhető – vagyon arányában ráterhelni a társadalomra.

Természetesen nem kevés politikai (és fizikai) bátorság kell ahhoz, hogy – képtelenesen szólva – a *kígyó a saját farkába*

2. ábra
A vagyonadó működése az egyes társadalmi csoportok vonatkozásában

harapjon. Ne legyenek kétségeink, a politikai, a gazdasági, a pénzügyi és a médiaelit oly mértékben fonódik össze hazánkban, hogy a programot könnyűszerrel megfizettethetnék a lakossággal a hagyományos szerkezetben is. Ugyanakkor a nemzetgazdasági hatékonyság szempontjából mégis az lenne célszerűbb, ha az államháztartási egyensúly elérése érdekében foganatosítandó megszorító intézkedések terheinek zömét azokra a – Ferge Zsuzsa tagolása szerinti – gazdag és felső középosztályra raknák, amelyek jó eséllyel el is bírják.

A fentieknek megfelelő vagyonadó modelljét mutatja a 2. ábra. Az ábrán az optimális megoldás látható, amikor a mentességi limitet sikerül pontosan az alsó és a felső csoportok határán meghúzni. Mivel Magyarországon elég élesen elkülönül a nyertesek és a vesztesek (szegények + alsó középosztály *versus* felső középosztály + gazdagok) csoportja, ez a határ viszonylag pontosan meghatározható.

Ezek után tisztáznunk kellene, mekkora bevételre számítunk a vagyonadóból. Amikor a kormány előállt a százmillió forintnál értékesebb ingatlanokra kivetendő ún. luxusadó tervével, abból indult ki, hogy nem számít 5 milliárd forintnál nagyobb bevételre. Véleményem szerint ilyen kis hozadékú adónemet nem érdemes bevezetni, mert a bevétel jelentős részét elviszi a vele kapcsolatos adminisztrációs költség. A vagyonadót akkor éri meg kivetni, ha évente legalább 6-700 milliárd forinttal gazdagítja a kincstárt.

További meggondolandó kérdés, hogy milyen vagyontárgyak legyenek az adózásba bevonva. Itt elég jó példát ad a francia rendszer (ingatlanok, gépjárművek, üzletrészek, likvid eszközök). A lényeg az, hogy regisztrált, ellenőrizhető

vagyont érdemes adóztatni. Mindazonáltal – tekintettel a magyar viszonyokra – a következők meggondolását javaslom:

- (1) Hazánkban a személyes célra használt vagyon egy részét bevitték a vállalkozásokba. A vagyonadózás technikáját úgy kell kigondolni, hogy ezek a vagyonelemek se mentesülhessenek.
- (2) A luxusadót sokan úgy próbálják megkerülni, hogy társasházzá alakulnak, s a családtagokra szétírják az ingatlant. Ezt a módszert úgy lehet semlegesíteni, ha a vagyonadó alanyának az egy postacímen élő családot tesszük meg.
- (3) Hasonlóan kellene eljárni az SZJA esetén is. Sokan most fölszisszennek, hiszen egyes, manapság divatos elméletek szerint nem szabad összekeverni az adópolitikát a szociálpolitikával. Csakhogy a relatív szegénység enyhítése még nem szociálpolitika. Mi is az adórendszer fő funkciója, miért van szükség adók beszedésére? A válasz rém egyszerű: a közteherviselés miatt. Ugyanis vannak olyan, a modern társadalomban nélkülözhetetlen közszolgáltatások, amelyek fenntartása nem profitábilis tevékenység – illetve, ha megpróbálnánk azzá tenni, akkor csak a társadalom egy szűk rétege számára lenne elérhető –, s ezért közpénzekből kell finanszírozni. Csakhogy a közteherviselés – és itt a mondanom lényege – nem csak pénzben (adófizetés formájában) váltható meg. Egy érett társadalom nyilvánvalóan beláthatja, hogy nem csak pénz kell a közszolgáltatások működtetéséhez, hanem ember (működtető) is. Vagyis igenis közterhet vállalnak azok, akik gyermekeket nevelnek, hiszen az ő gyermekeik fogják működtetni az országot, s benne a közszolgálta-

gáltatásokat is, amikor mi majd mind megöregszünk. Ily módon nem szociálpolitikai kérdés – mely utóbbi mindenkiben a szegénypolitikát, sőt néme-lyeknek egyenesen a kisebbségpolitikát juttatja az eszébe –, hanem a társadalmi szolidaritás magától értetődő eleme kell legyen az, hogy a gyerme-ket vállalkó pénzügyi adóterheit csök-kentsük. Tekintve, hogy a természet-beni terheket úgysem tudjuk. Egyszó-val a háztartásonkénti adózás nem va-lamiféle kegy, vagy szociálpolitikai jut-tatás, hanem a valóban európai tár-sadalom immanens szolidaritása, ter-mészetes kötelezettsége kellene hogy legyen.

- (4) Továbbá célszerű az adózási technikát úgy megválasztani, hogy az figyelem-be vegye az idő múlását. Vagyis minél újabb keletű a vagyon, annál na-gyobb, minél régebbi keletű, annál ki-sebb teher háruljon rá. Ezáltal elke-rülhetők az olyan szituációk, amikor valaki (pl. egy nyugdíjas házaspár) azért esik az adó hatálya alá, mert az évtizedekkel korábban vásárolt in-gatlana egy napjainkban divatossá (s ezáltal drágává) váló övezetben talál-ható. (Ahogy ezt Svédországban is megoldották.) A vagyontárgy megszer-zésétől, illetve fölüjtésétől számítandó időbeli degresszivitás egy másik prob-lémát is megold: a vagyonosodás és a vagyon utáni adó megfizetése időben nem válik túlságosan szét egymástól. Így nagyobb esély van arra, hogy a kivetett adó valóban beszédhető, a va-gyon tulajdonosa van olyan anyagi helyzetben, hogy képes megfizetni az adót.²³ (Itt megjegyzendő, hogy az

örökösödési adó ebből a szempontból is kifogásolható, hiszen az örökösök gyakran azért kénytelenek eladni a vagyont, hogy ki tudják fizetni az örökösödési adót. Márpedig ez sokszor áron aluli értékesítést jelent. A „halál-adó” a szomorúságot anyagi károkozással fejeli meg.)

- (5) Végül a becsületes adófizetőket meg-nyugtató, a vagyonadó legyen csökkenthető az utolsó öt évben fize-tett jövedelemadó átlagával. Ily módon az új adóteher zöme azokra hárul, akik eddig nem, vagy tehetségükhöz mérten nem eléggé vették ki részüket a köztelherviselésből.

6) VÉGSZÓ

Zárásként szeretném összefoglalni, hogy miért is tartom szükségesnek a vagyon-adó bevezetését. A rövid távú cél nyilván-valóan nem lehet más, mint az államház-tartás egyensúlyának javítása. Ugyanak-kor a jelen helyzet lehetőség is egyben, mert visszafordulhatunk egy olyan útról, amely semmiképpen nem az európai irányba visz bennünket. Az ember-ember közötti túlságosan nagy vagyoni külön-bségek a gazdasági hatékonyság és ver-senyképesség tekintetében lemaradónak tekinthető braziliai modell felé vezet. Ma-gyarországon a vagyoni különbségek nyil-

²³ Az USA tagállamaiban a helyi önkormányzatok forrásainak még 1999-ben is közel felét (44,6%-át) a vagyonadó bevételei adták. Ezt az adót ma már lényegében csak az ingatlanokra vetik ki, de a piacra gyakorolt fékező hatása miatt sokan

kritizálják. Kaliforniában például – ahol 1978-ban az ún. „adólázadás” óta az 1975. március 1-i értéket csupán az inflációval vagy évi 2 százalékkal (a keftő közül a kisebbel) indexálják – a tulajdonosváltáskor (kivéve az öröklést) kötelezően újra kell értékelni a vagyont. Az ingatlanárak azonban a valóságban sokkal gyorsabban növe-kedtek, mint ahogyan a vagyonadó által alkalmaz-zott indexálás kimutatta, ezért az ingatlanpiac lelassult. Forrás: Fischer 2002.

ván jövedelmi különbségekből származnak, csakhogy a szürke és fekete gazdaság ijesztő mérete miatt a jövedelmek nagy része kikerüli az adórendszert.²⁴ Ily módon az adóbeszedési célok is csak a lakosság nagy részének jelentős többletterhelése mellett valósulhatnak meg (lásd az Új egyensúly programot). A vagyonaadóztatás lehetőséget teremtene a tényleges teherbírás arányában történő közteherviselésre, ami az adóteher egyenletesebb elosztásával nem csupán nagyobb adóbevételezt, de egészségesebb, kevésbé frusztrált, s ezáltal hatékonyabb, versenyképesebb munkavállalói bázist hoz létre.

Közép és hosszú távon – az államháztartási egyensúly elérése után – a vagyonaadóztatás bevételeit a közszolgáltatások fejlesztésére, valamint a családi jövedelemadóztatásra való áttérésre érdemes felhasználni. Egy nemzetgazdaság versenyképességét ugyanis nem csak az éppen ott működő vállalkozások sikerei jelentik, hanem az emberek egyenletes terhelése nyomán kialakuló, illetve a fejlett közszolgáltatásokat élvező munkaerő egészsége, hozzáállása, „hadrafoghatósága” is.

Természetesen van más út is, lehet másképp is csinálni. A fenti értelemben vett versenyképességen már az is sokat lendítene, ha a mai fejlesztési forrásokról, illetve azok többségéről helyi szinten döntenének. Az emberekkel véleményük meghallgatása nélkül nehéz „jót tenni”. A megyékre lebontott fejlesztési programok nem feltétlenül vezetnek a várt eredményre, és éppen azért, mert „felülről” találták ki azokat. Amennyiben az életmód és a gazdasági-társadalmi lét szem-

pontjából nem latin-amerikai vagy távolkeleti, hanem nyugat-európai példák lebegnek célként előttünk, úgy a decentralizációs folyamat kikerülhetetlen.

* * * * *

REFERENCIÁK

- Allen, Kieran (2000): *The Celtic Tiger – The Myth of Social Partnership in Ireland*, Manchester University Press.
- Barème de l'ISF:
<http://net-iris.fr/indices-taux/43-bareme-de-impot-de-solidarite-sur-la-fortune-isf.php>
- Christie, Edward – Holzner, Mario (2006): *What Explains Tax Evasion? An Empirical Assessment Based on European Data*, WIIW Working Papers, No. 40, June 2006
<http://www.wiiv.ac.at/pdf/wp40.pdf>
- Ferge Zsuzsa (2006): „Teherelosztás”, *Népszabadság*, 2006. június 27.
<http://www.nol.hu/cikk/408745/>
- Fischer, W. Glenn (2002): „History of Property Taxes in the United States”, EH.Net Encyclopedia, edited by Robert Whaples. October 1, 2002. URL
<http://eh.net/encyclopedia/article/fischer.property.tax.history.us>
- Francia Szenátus (website): “L'impôt sur la fortune” *Service des Affaires Européennes* (octobre 1998)
<http://www.senat.fr/lc/lc40/lc40.html>
- Heckly, Christophe (2004): *Wealth Tax in Europe: Why the Decline*, Institut de l'Entreprise, June 2004
http://www.institut-entreprise.fr/fileadmin/Docs_PDF/traux_reflexions/Notes_de_Institut/ExecSummaryHeckly.pdf

²⁴ A legújabb kutatások is azt bizonyítják, hogy a nagy jövedelmi különbségek általában az adóelkerülés növekedését eredményezi. „...we also find support for Bloomquist's hypothesis that higher income inequality leads to higher tax evasion...”
 Forrás: Christie-Holzner 2006.

- Impots.gouv.fr (FRANCIA Rendszer):
Impôt de solidarité sur la fortune,
http://www.impots.gouv.fr/portal/dgi/public/particuliers.impot?pageId=part_isf&espId=1&impot=ISF&sfid=50
- Impot sur la fortune (SVÁJCI Rendszer):
http://geneva.ch/impot_fortune.htm
- KSH Gyorstájékoztató 45. (2006. március 10.): *Bruttó hazai termék, 2005. IV. negyedév*
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/gdn/gdn20512.pdf>
- Lemoneymag.com:
http://www.lemoneymag.com/Kalideo/Site/Application/Definition/s_Definition/0,1835,0-0-0-0-0-5020,00.html
- Marini, Philippe (2004): *L'impôt de solidarité sur la fortune : éléments d'analyse économique pour une réforme de la fiscalité patrimoniale*, Marini-jelentés, mely a szenátus pénzügyi bizottsága nevében készült, s 2004. június 16-án lett benyújtva a szenátusnak,
<http://www.senat.fr/rap/r03-351/r03-351.html>
- Miller, John (2005): „Up Against the Wall Street Journal: Taxing Wealth Swedish Style”, *Dollar & Sense, the Magazine of Economic Justice* (September/October 2005)
<http://www.dollarsandsense.org/archives/2005/0905miller.html>
- Nederveen, A.A.J. (1998): „Can Local Resistance Improve the Infrastructure Planning?”
Proceedings: Competition, innovation and creativity. Part 3, 11 pp. Congres: 4th TRAIL Year Congress, 1998; Transport, Infrastructure and Logistics. Den Haag/Scheveningen 15 december 1998. Editors: P.H.L. Bovy, A.L. Loos. Publisher: TRAIL Research School Delft-Rotterdam; the Netherlands. ISBN: geen
<http://www.tbm.tudelft.nl/webstaf/jann/trail98.htm>
- Switzerland.isyours.com:
<http://switzerland.isyours.com/f/fiscalite/personnel/impots.html>
- Taxes in Sweden 2005: *An English Summary of Tax Statistical Yearbook of Sweden*, Swedish Tax Agency,
<http://www.skatteverket.se/download>
[/18.dfe345a107ebcc9baf800010895/10406.pdf](http://www.skatteverket.se/download/18.dfe345a107ebcc9baf800010895/10406.pdf)
- Veen, Anne van der (1999/2000): „Interactive Decision-making” a review report to the FIRMA project, University of Twente
<http://firma.cfpm.org/Documents/InteractiveDecmaking.htm>
- Wikipédia Encyclopédie Libre: Impôt de solidarité sur la fortune
http://fr.wikipedia.org/wiki/Imp%C3%B4t_de_solidarit%C3%A9_sur_la_fortune#Histoire